

**RUISBROEK
IN HET
VAARTLAND,
OPEN POORT
OP
KLEIN-BRABANT**

RUISBROEK-NUMMER

door JAN PEETERS

't Vaartland

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

1975 ● 3e JAARGANG ● Nr 4

RESTAURANT ESPERO

AUG. VAN LANDEGHEMSTRAAT 67

2660 WILLEBROEK

TEL. (031) 86 85 10

Specialiteit :
PEPERSTEAK — MOSSELEN

VOOR AL UW VERZEKERINGEN

WEND U TOT

A. DE BONDT

BROEKSTRAAT 70
2662 BLAASVELD

't VAARTLAND

heeft «ruilverkeer» met :

- Natuurpark Het Broek, Tisseltse steenweg 56, 2660 Willebroek
- Gemeentekrediet van België, Panhecolaan 44, 1000 Brussel
- Heemkring 't Kaaskot, Dorstveld 16, 2820 Bonheiden
- Société d'Archeologie de Binche, av. Wanderrepen 94, 7130 Binche
- Archeologische Kring van Mechelen, Varkensstraat 5, 2800 Mechelen
- De Krijter, Ad. Mortelmansstraat 40, 2220 Wommelgem
- Erf en Heem, Kerkhoflei 140, Pasbrug, 2580 Sint-Katelijne-Waver
- Jan Vleminck, Molendreef 25, 2120 Wijnegem.
- Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en omgeving, L. De Brouchèrelaan 35, 1080 Brussel.
- Vereniging voor Heemkunde in Klein-Brabant, Prieelstraat 19, 2610 Wilrijk.

't VAARTLAND

Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring van het Vaartland, v.z.w.

Jaarabonnement : 175 fr. Over te schrijven op postrekening 000-0927575-61 van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Prijs van dit nummer : 50 fr.

graag
onze medewerking
aan initiatieven
die
DE MENS
vormen
geestelijk verrijken
ontspannen
gezond vermaken

**konstruktie
j. lambrechts
ruisbroek**

LOUIS DE SMEDT

V A S T T A P I J T

A. VAN LANDEGHEMSTRAAT 93 - 105

WILLEBROEK

TEL. (031) 86 66 08
86 76 29

- ONDANKS INFLATIETIJD
GOEDKOPE TIJD
BIJ LOUIS TAPIJT !

Voor een mooie ingerichte keuken

VRAAG EENS PRIJS AAN

ILWA-keukens

- alle kombinatiemogelijkheden
- perfekte afwerking
- gratis prijsopgave
- verdelers over gans België

SCHOOLSTRAAT 9

TEL. (031) 86 60 25

R u i s b r o e k - S a u v e g a r d e

Aan ondergetekende werd gevraagd om een inleiding te schrijven in onderhavige brochure, die hoofdzakelijk de gemeente Ruisbroek in de kijker plaatst.

Wij doen dit met groot genoegen, voornamelijk nu met het spookbeeld «fusies» voor ogen deze brochure er kan toe bijdragen, later te behoren tot een waardevolle herinnering aan de gemeente Ruisbroek.

Als wij deze regels pennen, is de wet op de fusies in behandeling in de Senaat, maar het zou haast een mirakel kunnen genoemd worden indien het niet tot fusies zou komen.

In dergelijke gemoedstoestand en met de verwachte opheffing van de zelfstandigheid van de gemeente Ruisbroek, beginnen wij volledig te beseffen hoe diep en met welke liefde wij gehecht zijn aan ons geboortedorp.

Misschien kan men dit alles voorbijgestreefde sentimentaliteit noemen, maar ergens is er het overweldigend gevoel waaraan men niet kan ontsnappen.

Wij geloven dat wij door de doorgedreven centralisatie die de wetgever beoogt, onze eigen gaardheid en eigen gemeenschap «Ruisbroek» niet mogen verliezen.

Ruisbroek is steeds de gemeente geweest, waarbij het moeilijk te bepalen was tot welke streek zij behoorde. Wij vormden de grens tussen Klein Brabant, Rupelstreek en Vaartland. Daardoor hebben wij waarschijnlijk een eigen specifiek karakter gekregen.

Soms voelden wij ons, misschien ten onrechte, verwaarloosd en miskend, omdat wij meenden niet voldoende de belangstelling te krijgen van bepaalde heemkundige en toeristische kringen uit het omliggende.

Wij danken daarom «t Vaartland» die met deze brochure een geslaagde poging doet om «Ruisbroek» in de belangstelling te plaatsen.

Wij nodigen hiermede iedereen uit die interesse voelt om onze gemeente van naderbij te bekijken en kennis te maken met onze bezienswaardigheden en te genieten van ons mooi natuurschoon.

Omer DE PAUW
Burgemeester

RUISBROEK

OVERSTROMINGEN, VIJAND NUMMER ÉÉN TE RUISBROEK

Ruisbroek ligt in het Klein-Brabantse gebied. Die streek heeft kleine hoogteverschillen : de hoogte schommelt er van 9 m tot minder dan 1 m boven de zeespiegel. De bodem helt er af naar het noorden en noordoosten, dus naar de Rupel toe. Waar Breendonk gemiddeld 7 m hoogte heeft, is dit voor Ruisbroek amper 2 m. Het grootste gedeelte van Ruisbroek is bedekt met alluviale gronden : aanslibbingen van de Rupel. In de middeleeuwen en ook er voor, kwam meer dan de helft van het Ruisbroekse gebied telkens met hoog tij onder water te staan, tot de graven van Vlaanderen de indijking van Schelde en Rupel bevolen hadden. De Rupeldijken werden gelegd tussen 1250 en 1285. Een oorkonde van 22 februari 1254 handelt over het indijken van het Eyckerbroeck en het Ruyssebroeck. In de aanhef staat dat ze dit werk aan 144 mannen hebben uitgegeven mits een vergoeding van 1 denier Vlaamse munt per « spadae terrae » (een oude landmaat). Die indijkers mochten zelf hun schout (de latere dijkgraaf) en scutatores of dijkwachters kiezen en afzetten en waren onafhankelijk van de plaatselijke kasteelheer.

De oudste gekende dijkbreuk te Ruisbroek dateert van 1425 toen Johannes Fabri pastoor was. De laagliggende Ruisbroekse polders liggen gans ingesloten tussen Rupel, Vliet en Zielbeek... niet te verwonderen dat de inwoners, de eeuwen door, steeds fel te kampen hebben gehad met hun grootste vijand : het water.

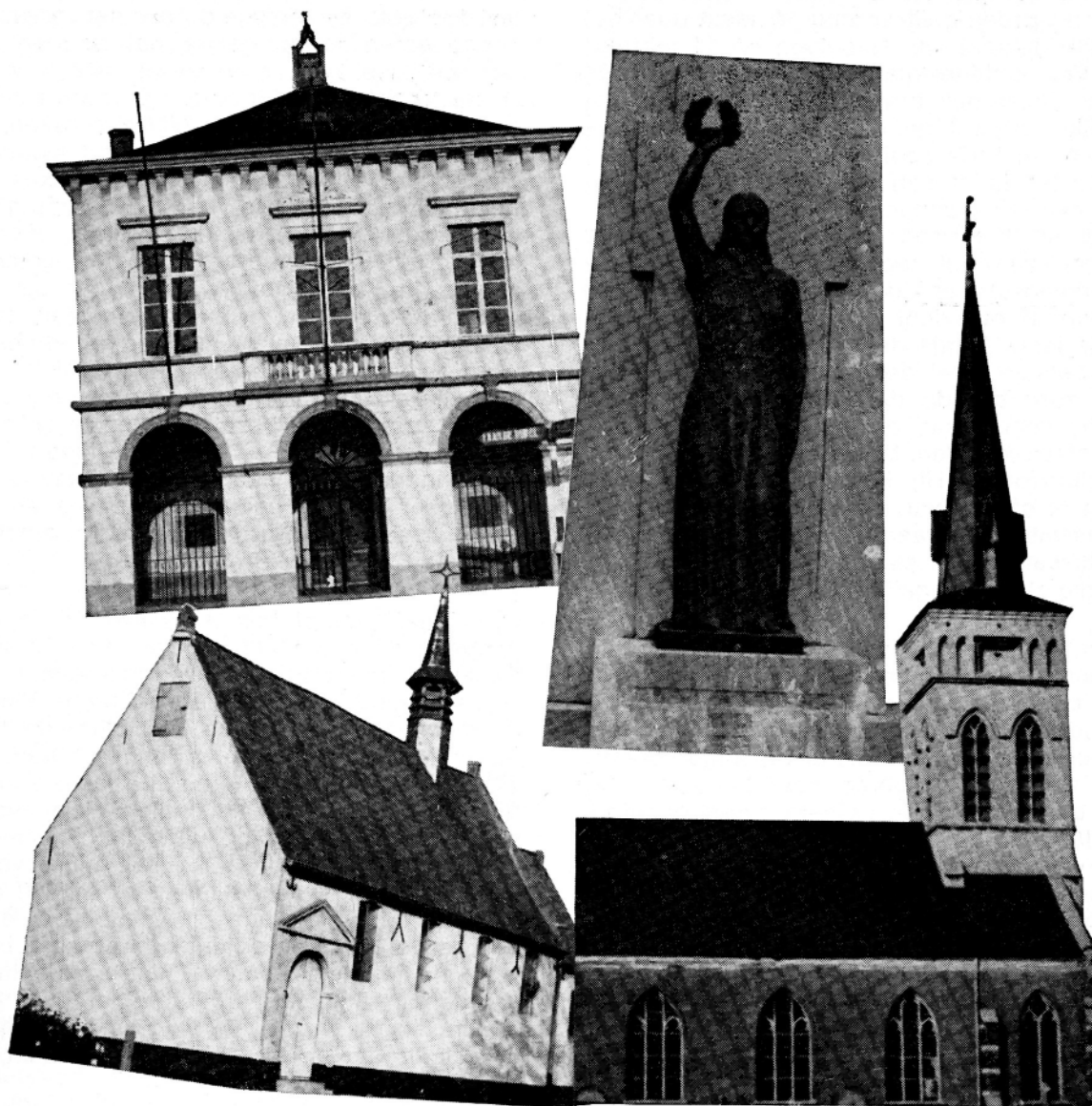
In 1516 vernemen we voor het eerst iets over de strijd van de polderbewoners tegen dat watergevaar.

De 7de februari van dat jaar, belooft Keizer Karel V in een open brief aan de Ruisbroekenaars hulpverlening voor een periode van drie jaar, op voorwaarde van zelf tussen te komen met een jaarbedrag van 14 ponden van elk 40 gros. Zij moesten ook rekenschap geven over de 48 ponden die ze kregen voor verbetering van « Cluysen ende spoyen » (sluizen en valdeuren) en voor de verhoging en verbreding van de Rupeldijken. Toen werden ook de goederen der geestelijkheid, verworven in de laatste 40 jaar, de goederen der Heerlijkheid, bezittingen van de enkeling, renten van alle inwoners met een speciale cijns extra belast. Het gold hier immers een aangelegenheid van algemeen welzijn en noodzakelijk voor de veiligheid van het ganse dorp. Op 10 september 1520, bij een

nieuwe dijkbreuk, verkreeg Ruisbroek weer een staatstoelage. De twee eerste jaren kreeg ze de helft van deze van 1516 en de twee daaropvolgende jaren kreeg ze de twee derden er van. Bij de voorwaarden stond o.a. vermeld een « hoofd ofte weeringhe » te bouwen tegenover deze van de gemeente Niel. De bouw dezer waterwerken duurden wat te lang en op 27 maart 1524 moesten enkele vooraanstaande personen uit Ruisbroek te Brussel rekenschap gaan afleggen over de stand dezer werken. Een gedetailleerde rekening was reeds op 25 november 1522 te Ruisbroek voorgelegd aan schepenen en meier (burgemeester), doch deze bevatte te weinig details voor de rekenkamer te Brussel. De twee personen die speciaal belast waren met het toezicht der werken, nl. de koster Hendrik De Pauw en Gilles Steylaert waren omgekomen tijdens de werken, het huis van de meier Jan Stevens was in 1522 afgebrand en enkele tijd later bij controlewerk, werd de man zelf door onbekenden vermoord op de Rupeldijk en van zijn papieren beroofd... boos opzet om een grote fraude te verbergen ? Wie zal het ooit weten !

Daags vóór Sint-Katharina (24 november) van het jaar 1546 werden Ruisbroek, Willebroek, Blaasveld en Heindonk door een geweldige watersnood geteisterd. Ditmaal verleenden de Brabanders een volledige toelage met een belastingstop voor een termijn van zes jaar.

Op 30 november 1555 verkocht men alhier enkele goederen van de geestelijkheid om de beschadigde dijken weer te kunnen herstellen. Op Allerheiligen 1570, dag der grote overstroming in Nederland en het onderlopen van het land van Saeftingen, werd de gemeente Ruisbroek door de springvloed weer eens erg geteisterd. In 1585, bij het beleg van Antwerpen door Alexander Farnèse, prins van Parma, lieten de Spaanse verdedigers de polders vanaf Eikevliet, Ruisbroek, Willebroek, Blaasveld en Heindonk geheel onder water lopen. De dijkdoorstekingen gebeurden op naam van de steden Antwerpen en Brussel. De herstellingen konden maar pas in 1587 aanvangen. Door het oktrooi van 5 juni 1587 werd de herdijking goedgekeurd en uitgevoerd door de Algemene Dijkgraaf van het kwartier Antwerpen, de Spanjaard Gregorius Del Plano. De werken kostten 2400 gulden. Dit oktrooi werd verleend door Philips II, koning van Spanje en der Nederlanden. Het gold als oudste reglement der Poldergebieden. Enkele punten er uit : « wij verlenen aan de ingelanden van de geïnundeerde ofte overstroomde landen die onder de dijkagie van de Rupele gelegen zijn, vrijdom van belasting voor een tijd van 7 jaar. Verder laten we de eigenaars en ingelanden vrij genot van passage over de pont

van het veer Hellegat. Wij nemen in onze « speciale sauvegarde ende protectie » allen die aan de dijken zullen werken. Ze mogen er zonder onze tussenkomst, niet weggehaald worden of aangehouden worden door onze soldeniers... »

Een nieuwe dijkbreuk deed zich voor tijdens het verschrikkelijk tempeest van 26 januari 1682.

Toen spoelde het water van de Rupel in de Ruisbroekse polder een overgrote kreek « de ark » genaamd. Het grote meer werd later « Hellewiël » genoemd en is nu de plaats van de yachthaven in het kanaal. De oudst bewoonde wijk van Ruisbroek : Hellegat ging teloor en werd verplaatst naar de overzijde van de Rupel te Niel. Drie vierde van Ruisbroek werd gedu-

rende 5 maanden dagelijks overspoeld. Onder het bestuur van Karel, koning van Spanje en de Nederlanden verkreeg men, bij oktrooi van 20 juni 1682 staatstoelagen voor herstelling en kreeg gans Ruisbroek vrijstelling van lasten. Op 18 januari 1683 werd het oktrooi verlengd voor 15 jaar, wat wijst op het katastrofale van deze ramp ! Toen meende men het ook ernstig met de Rupeldijken. Ze werden op hun ganse lengte heel wat verhoogd en verstevigd en het bleef nu lange tijd rustig. Onze polderbesturen genoten een tamelijk vrije en grote zelfstandigheid onder het oude regime. Ze bestonden uit de dijkgraaf, de dijkwachters, penningmeester-secretaris, en de ingelanden (landeigenaars).

Ze kozen jaarlijks hun bestuur. Al onze polderbesturen werden gelijkvormig gemaakt door het keizerlijk dekreet van Napoleon op 11 februari 1811. Een polderreglement van 28 augustus 1848, te Ruisbroek bewaard, zegt ons o.a. dat « jaarlijks, en wel op de eerste maandag van de maand mei, de hoofdgelanden moesten vergaderen ten huize van de dijkgraaf. Die vergadering moest aanvangen om 10 uur in de voormiddag en beginnen met naamafroeping en voorlezen van het reglement. Dan moest de penningmeester het kasverslag voorlezen en gaf de dijkgraaf overzicht der activiteiten van het voorbije jaar. Volgde dan de verkiezing van het nieuw bestuur. Wat de dijkgraaf betreft: deze draagt zorg dat de dijken, sluizen en waterkerende werken van de Polder zich steeds in goede staat verkeren. Maandelijks doet hij daarvoor zijn ronde. Hij is belast met het doen openen of sluiten van de sluisdeuren of goten voor uitwatering. Daarbij houdt hij ten zijnen huize bewaring van sleutels en draaischroeven die nodig zijn tot regeling... »

Doch het jaar 1820 was vooral rampspoedig en ellendig voor Ruisbroek. De winter was zeer streng, vooral tussen de 6de en 18de januari, zodat de Rupel dichtgevroren lag en men er zelf kon overheen gaan. De dooi die er op volgde bracht zoveel water van hogerop naar hier, dat niet alleen de laagliggende polders overstroomden, maar dat zelfs het grootste deel van Ruisbroek onder water stond. Dit alles hoe erg het ook was, scheen slechts een voorspel te zijn van wat nog komen moest. Laten we daarom het ooggetuige verslag volgen van de toenmalige Ruisbroekse pastoor Van De Velde, dat geda-teerd is: 1 september 1820.

« Ten eeuwigen dage is de dag van de 2de meert te onthouden. Die dag namelijk ontstond er 's namiddags een hevige onweder en het water van den Rupel klom zo buitenmate hoog, als er bij mensengeheugenis zulks nog gezien was.

De wind raasde geweldig en de Rupeldijken werden weldra overspoeld door het steeds wassende water met het gevolg dat de zeedijk aan het veer Hellegat, rond zeven uur 's avonds doorbrak. Welken vlijt men ook toonde aan het herstelwerk, waar iedereen uit het dorp toe opgeroepen werd door het aanhoudend klokkengestorm, niets baatte... en den 3de meert, rond negen uur 's morgens, was de doorbraak volledig. Het kolkende water stroomde met zulk geweld in de gapende bres dat al de bomen op zijnen weg ontworteld werden, dat overgrote hopen turf uit den grond opspoelden en dat vier nabijgelegen huizen met den grond geslecht werden. Nu moest eenieder, juist gelijk in ene stad die stormerderhand ingenomen wordt, het kostbaarste wat hij bezat trachten te redden en met kinderen en vee op hogere, veilige plaatsen een onderkomen zoeken. In onze pastorie werden meer dan 30 personen met vee en meubelen opgenomen en geherbergd tot einde juli.

Op dien 3de meert heb ik 's avonds de kerke geopend en er verblijf gegeven aan 50 armen, tot den 6de meert. Bij middel van roeiboten werden ze naar naburige parochiën gebracht. Van den 3de meert tot den 9de juli liep bijna de ganse parochie tweemaal daags onder water. Den 14de meert was het gat in de dijk reeds 75 meter lang en gemiddeld 8 meter diep. Het gevolg er van was een geweldige uitwreting die met de kreek, uitgespoeld in 1682, een meer vormde van meer dan twee hektaren op wel 10 meter diepte. Weinige huizen, buiten de kerk die op een heuvel staat, en de pastorie ernaast, bleven vrij van het helse water. Enige kleine huisjes stonden in het water tot aan het dak. Dit is nochtans nog weinig als men het vergelijkt bij de schade aan veld en akker veroorzaakt.

Hier is den grond zes, zeven voet of nog meer met grijs plaatzand bedekt, ginder is hij

HARRY VERLINDEN

VAN LANDEGHEMPLEIN 14 — WILLEBROEK

- OMEGA
- TISSOT
- RODANIA

ZOWEL UURWERKEN
ALS JUWELEN

opgewoeld en in waterpoelen herschapen. Overal ziet het hier uit als een oorlogsverwoesting. Vruchten en bomen vernield zijnde, zagen de ten onderbrachte inwoners als de watersnood voorbij was, het jammerlijkste toneel in plaats van een toelachende oogst, niets dan zwart slib en slijk. Op paasdag is de vloed op zijn hoogst gekomen en stond het water, langs den oostkant zes voeten van den voormuur der pastorie en langs den westkant in den hof 30 voeten van den huismuur. Langs het zuiden tot aan den muur van Peter Van Cauwenbergh (nu woning der zusters) en langs het noorden was het kerkhof rondom door 't water omspoeld. Op die plaats aan 't kerkhof legden zelfs rivierschepen aan met stooksel en voedsel en dat duurde zo tot den 7de zondag na Pasen : den 9de juli. Op die dag kon men, tegen avond, eindelijk het gat dichten... »

Het was maar pas met de eerste dagen van november dat het werk volledig beëindigd was. De kosten voor het dichten beliepen 88.400 gulden. Om de gebouwen te herstellen en om in de meest noodzakelijke noodwendigheden der parochianen te voorzien gaf koning Willem een som van 828.900 frank en de gouverneur der provincie Antwerpen liet in de ganse provincie een speciale geldinzameling doen voor de Ruisbroekenaars. Het is tijdens die ramp ook dat het oude slot ter Zielbeek uit de XVIe eeuw wegspoelde en instortte. Als getuigresten van al deze overstromingen zijn er te Ruisbroek heel wat « wielen » ontstaan, zo o.a. het Bree-wiel, het Gebuiswiel, de Ark of kreek.

Sindsdien heeft men het afwateringssysteem te Ruisbroek grondig vernieuwd : nieuwe kanaaltjes gegraven, trekgrachten rechtgetrokken en sinds 1938 wordt het water uit de polders weggepompt met een extra-zware pomp die 2.400 liter water per minuut naar de Vliet loost. Deze gezondheidsinstallatie, toenertijd enig in België binnen een bewoond gebied, werd geplaatst door toedoen van het Ministerie van Landbouw. Tien jaar later waren reeds vele tientallen hektaren verzuurde gronden terug gezond en vruchtbaar geworden.

Bij de laatste vloed van 1 februari 1953 bleef Ruisbroek gelukkig gespaard. Dat kwam doordat de Rupeldijk het hogerop begaf te Wintam, een paar kilometers westwaarts van Ruisbroek. Een 80 m brede opening overspoelde toen een gebied van ruim 1.200 hektaren langs de laagliggende gedeelten van Wintam, Nattenhaasdonk, Hingene-Hoekske, Bornem, Buitenland en Roddam tot aan de oude Temse steenweg. Het was maar pas in juni dat het gat kon gedicht worden.

UIT SYMPATHIE

SANPAREIL

Leverpasteifabriek

KAPELLE-OP-DEN-BOS

Tel. (015) 71 14 22

Telex : 24473

« ODE AAN RUISBROEK »

Inleiding

Het 22-delig gedicht werd in 1917 geschreven door Alfons van Ruisbroek, pseudoniem van Alfons De Boeck. Deze werd te Ruisbroek geboren in 1863 en woonde in de Donkstraat. Hij trad te Brussel in dienst bij de Posterijen in 1886. Daar verwierf hij de graad van « Premier chef de direction ». Dit gedicht, samen met een ander werk « Aan de Vliet » wordt bewaart in het gemeentearchief te Ruisbroek. De schrijver was reeds geruime tijd weg uit zijn geboortedorp, maar met hart en geest was hij er nog aanwezig. Enkele ophelderingen nopens het dorp Ruisbroek uit die jaren, zijn wel vereist. Dat Ruisbroek was toen een mooi rustig dorpje, verscholen tussen de omringende waterlopen : Rupel, Vliet en Zielbeek, lijkt een « sterk omwalde veste ». Tot en met het 14de vers bezingt de dichter al deze wateren. De drie volgende verzen wijdt hij aan de lindendreef die nog niet zolang verdwenen is. Zij verbond het gemeentehuis met het huis Clement (ijzergieterij) en daarvoor woonst van dokter De Wachter, de huidige Kerkstraat. In het 18de vers denkt hij aan de molen op Sauvegarde (verdwenen in 1935) en aan de oude gemeenteschool in de Gansbroekstraat die in 1917 (Duitse bezetting) als lazaret was ingericht. In die oorlogsjaren werd ook het Ruisbroekse kanaalgedeelte gegraven en de Vlietmonding noodgedwongen verlegd tot voorbij het Sas van Wintam. Dat vinden we in verzen 19 en 20.

In het vóórlaatste deeltje geeft de poëet zijn dorpsgenoten een verwijtje, want de bevolking « ruikt al wat naar stadsvernis ». Hij wil ons zeggen dat Ruisbroek stilaan zijn eigen aard aan 't verliezen is. Het is de tijd dat de arbeidende klasse naar de stad trekt om er zijn brood te gaan verdienen, en er ook de invloed zal van ondergaan. En het lange dichtwerk eindigt met een eed van « trouw » aan de geboortegrond !

1.

Al vloten reeds veel lange jaren,
sinds ik mijn dorpje lief verliet.
Toch, ondanks al mijn wedervaren
'k vergat of ik vergeet U niet !
Al zag ik op mijn vele reizen
de schoonste kerken en paleizen,
bergen en dalen, zee en hei.
Al zag ik in de grote steden
de prachtgebouwen uit 't verleden
toch was mij niets zo lief als Gij !

2.

Ik wil, al mijmerend, nog eens pogen
U weer te zien lijk gij bestondt
toen ik, als knaap, gans opgetogen
Zoveel natuurschoon bij U vond.
Toen ook voor mij, den armen jongen,
het veld en bos een hymne zongen
die juichend in mijn oren viel...
Toen alles nog mijn zinnen streelde

wijl ik bezat dees hemelweelde...
een onbewuste dichtersziel !

3.

Gij waart voor mij op heel dees aarde
het mooiste dorp dat m'ergens vindt.
Wat verder lag had minder waarde
't was m'onbekend en onbemind
Wel sprak men mij van andere oorden
waar alles, zei men, 't oog bekoorde
van steden prachtig opgetooid.
Maar ach ! ik wist het... in die streken
zou toch dit innig-zoets ontbreken
dat met mijn leven is vergroeid !

4.

Hetgeen men elders niet kan krijgen,
— al is er pracht en overvloed —
dat is hetgeen het dorp is eigen,
dat samen leeft met het gemoed.
Te Ruisbroek zijn onz'ouders, vrienden...
daar kwam ons d'eerste vreugde vinden,
daar heeft men 't eerste leed beleefd.
Daar zijn geen hoven of landouwen
daar zijn geen huizen of gebouwen
waarrond er geen herinnering zweeft !

5.

Mij kan men 't overdreven noemen,
maar 'k minde Ruisbroek, U toch diep.
En dan ! gij kunt op schoonheid roemen
die waarlijk geen verbeelding schiep.
Want ligt gij daar zo stil te dromen
verscholen achter dijk en bomen
gedoken tussen groen en riet,
als waart, voor vreemden, gij verlegen ;
Toch komt men bij U dingen tegen
die menig lustoord niet en biedt !

6.

Langs 't oosten, 't noorden en het westen
ziit gij door water gans omzoomd,
Gelijk een sterk omwalde veste
die voor een vreemden inval schroomt...
Misschien, om al die waterlopen,
Zou men U ook wel « eiland » dopen
of zo een schiereiland althans
waarrond een helder water kronkelt
dat door het zonnegloeien fonkelt
gelijk een gouden stralenkrans !

7.

Aan d'oostergrens daar vloeit een beke
des winters woelig als een zee.
Des zomers wreedzaam teruggeweken
tot in haar bedding, stil — gedwee
Des winters beukt zij hare dijken
terwijl, bedrukt, de bomen kijken,
hun voet verdrongen in den plas
Wijl 's zomers gras en bloemen schieten
bevolkt met kikkers en karkieten
waar 's winters niets dan water was !

8.

En dan, daarginder in het noorden,
daar golft de Rupel, brede stroom,
met zijn zo prozaïsche boorden,
daar langs den kant van Niel en Boom.
— De wind die huilt, de schepen ijlen
laverend met hun bolle zeilen
van links naar rechts en af en aan...
— Maar dan begint de wind te luwen
nog nauwelijks kan hij 't bootje duwen
dat nu zacht heendrijft als een zwaan !

9.

O neen ! 'k vergeet nooit in mijn leven
die prachtig-schone najaarsdag,
toen ik de Rupel zag omweven
als met een grijs-grauw spinnenrag,
Ik zag niets... 'k hoorde slechts 't geklater

en 't zachte kabbelen van het water
dat als in rouwfloers was gehuld.
Ik hoorde 't scheepsvolk in gesprekken,
de riemen slaan, het zeil optrekken,
in nevel die met angst vervult !

10.

En zie, daar werd — o vreugd, o wonne ! —
het spinnerag zeer dun en fijn
en zo allengskens stak de zonne
heur aangezicht door 't mistgordijn.
En plots kwam dan de Rupel lillend
in damp — en als van vreugde trillend
te voorschijn, als in laaien brand.
Terwijl in 't licht, den kleinsten druppel,
elk golfje — neen ! den gansen Rupel
hel glinsterde gelijk diamant !

11.

In 't westen komt daar afgedrenteld
een klein riviertje, doodbedaard.
Maar het wordt breder en het wentelt
zich langs om meer, 't wordt groot van aard !
En zie, daar komt het aan uw gronden
en het bezint zich enige stonden
eer het klaterend voorwaarts schiet,
om vol vreugde zich te wringen
als een slang in bochtige kringen :
het is de dichtelijke Vliet !

12.

En langs die beek en die rivieren
slingeren hoog uw dijken rond,
met zulk een zwaai en met een zwieren
dat ik zo majestatisch vond.
En zie — nu moge 't water dringen,
de golfslag woedend hen bespringen :
uw dijken die staan eeuwig pal !
En 't volk slaapt gerust onder die hoede
't vertrouwd U — hoe de storm ook woede, —
haar Wachter toch niet wijken zal !

13.

En 's zomers dan, als al die dijken
getooid zijn met een nieuw festoen ;
Dan staat gij, Ruisbroek, daar te prijken
als met een gordelriem van groen,
geen rook van d'overkant zou hinderen —
slaan zij bezorgd hun armen uit.
Zij willen ons voor kou beschermen
want zij ontsluiten en ontfermen
zich enkel voor den wind van 't Zuid !

14.

Ik nam, als schoolknaap, deze dijk' voor bergen
en 'k stoeide er op — keek fier rond mij.
En 't volk benêen daar, schenen dwergen :
Het dorp, het veld, juist een vallei !
En 'k liet vol wellust d'ogen spreiden
op 't dorp, op 't water, veld' en weiden.
Maar... 'k zag ook naar den overkant
waar ovens en een bos van schouwen
verpestend rook en walmen spouwen,
waar 't slovend werk 't gevoel verbant !

15.

Wat zeggen van de lindendreve
die 't Sauvegard' met 't dorp verbindt ?
Waar blijft de dichter die beschreve
uw schoonheid zoals gij dat verdient !
Heeft soms Lenôtre u ontworpen ?
Geen stad althans, geen vlek of dorpe
viel zulk een kleurenpracht ten deel.
Des winters zijt gij kaal en pover,
en 's zomers zo vol groen en lover,
in d'herfst een toverspel van goud en geel.

16.

O Kerkweg, schone lindelane
die gans als hage zijt gesnoeid,

wier takken langs die lange bane
zo broederlijk zijn saamgegroeid.
Hoe fijn befloersd, gekant, dooraderd
is 's zomers toch uw dicht gebladert'
waardoor de zon slechts piepend dringt.
Uw kruinen zijn fluwelen wolken
waarin de vogels 't lied vertolken
dat ook mijn herte met U zingt !

17.

O Kerkweg, dubbele rij van linden
Gij maakt den indruk soms op mij
Alsof ik werkelijk mij bevinde
voor een antieke zuilenrij !
Uw sluitpunt ginds : het huis De Wachter
dat wordt het outer — En van achter
't raadhuis, schijnt mij 't hoogzaal.
En dan 't gewelf, dat is den hemel,
en dan de sterren, 't licht gewemel...
O 'k voel mij in een kathedraal !

18.

En daar staat nog die oude molen
die steeds zo trouwvol draait — en kraakt !
En 'k denk vol weemoed aan mijn schole
die nu tot gasthuis is gemaakt...
Ik zie de kerk, haar witte toren ;
en 't huisie waar ik ben geboren,
waar eertijds nog mijn wiege stond
Ik ken nog al de straten, wegen,
en 't kleinste plekje, afgelegen,
waar ik mijn kindervreugden vond !

19.

Maar 'k vond ook laatst, door mensenhanden
een vaart gegraven door uw schoot.
Dwars door uw vette polderlanden,
dwars door de Zielbeek, Vliet en sloot.
Die vaart ! — men mag ze nuttig menen —
Maar toch... ik zou wel kunnen wenen
bij 't zien van wat zij heeft vernield.
De grond waarop mijn ouders wrochten
die wij zolang bewerken mochten
waaraan ik zelve zoveel hield !

20.

En dan, die beek die daar zo rustig
bij U steeds haar getijen vond.
Die Vliet, die er zo levenslustig
haar waters naar de Rupel zond...
De vaart heeft z'aan hun loop ontwongen
en... in een nauwe geul gedrongen,
Zijn zij geleid naar 't Wintams veer.
En 'k hoor ze, droef hun waters stuwend
zuchten : « 'k Was reeds eeuwen 't uwent ;
Waarom wilt gij mij nu niet meer ?

21.

En hield gij, dorp, in vroeger dagen
vast aan 't geen eenvoudig is...
thans schijnt gij toch U wat te wagen
Zo min of meer aan stadsvernis ! —
En zo nog altijd al de mensen
mij vriendelijk goeden dag toewensen...
ik ken er niet veel meer, o neen !
En 'k zoek vergeefs naar tal van vrienden
'k en kan ze helaas niet meer vinden
want velen..., velen zijn reeds heen.

22.

En toch, omwille van 't verleden
blijft Gij, mijn Ruisbroek, lief aan mij.
En later nog, juist zoals heden,
wanneer ik val in dromerij,
zal ik nog gaarne aan U denken ;
want wat het lot mij moge schenken
of wat er verder nog geschiedt,
al leefde ik nog honderd jaren,
'k zal uw herinnering steeds hoog bewaren :
neen, Ruisbroek, neen, 'k vergeet U niet !

ST-THERESIACOLLEGE

Veldstraat 11

2920 KAPELLE-OP-DEN-BOS

Tel. (015) 71 11 94 en 71 13 80

- **Basisschool :** 5e en 6e leerjaar

- **Oude humaniora :** Latijn-Grieks
Latijn-Wiskunde

- **Nieuwe humaniora :** Moderne
Economische
Wetenschappelijke A

Externaat

Half-internaat

De Keure van Ruisbroek 1294

I. - Inleiding

Een keure, kure, soms ook « kore » of charter genoemd is een document uit de middeleeuwen waarin de plaatselijke heren aan hun onderdanen sommige vrijheden schonken alsook wetsbepalingen oplegden. De keure van Ruisbroek is een perkamenten document in vroeggotisch schrift geschreven. Eeuwenlang bewaarde men dit kostbaar stuk bij de Ruisbroekse magistraat : de meier en zijn schepenen. Onderaan het perkament kan men nog duidelijk de plaats zien waar eens de zeven lakzegels hebben gehangen. Helaas zijn die nu allen verdwenen. Het oorspronkelijk stuk berust thans op het Rijksarchief te Antwerpen en dit reeds van vóór de eerste wereldoorlog. Het werd tussen 1896 en 1913 aan hen overgemaakt door het Algemeen Rijksarchief te Brussel waar het waarschijnlijk tijdens de Franse periode belandde.

De keure van Ruisbroek bevat geen wettelijke bepalingen lijk die van Puurs en Sint-Amands dat wel hebben. Het is alsdusdanig geen « politiereglement » maar een echte vrijheidskeure of privilegiebrief. Op het gemeentearchief te Ruisbroek bewaart men nog een « Copeye van den gemeyntebrief van Ruysbroeck ». Aan de oorspronkelijke keure werd in 1619 nog een verlengstuk toegevoegd. Rond die tijd werd het vroegere Puurse gebied van Pullaar bij de gemeente Ruisbroek gevoegd en daarom oordeelden de schepenen dat dit nauw verworven gebied bij de oude tekst diende aangevuld te worden.

Nu een woordje over het ontstaan van de keure. Ruisbroek behoorde sinds de 9^e eeuw tot het groot Karolingisch domein « dominicum de Puderce » — primitief domein van Puurs —, en was een bezit van de Rijksabdij Cornelimunster bij Aken. Het dominicum was een schenking van Lodewijk de Vrome, zoon van Karel de Grote. Het was een gesloten gebied van bijna 4.000 hektaren en omvatte gans Puurs, Breendonk, Ruisbroek en gedeeltelijk Willebroek. In 1277 verkocht deze abdij dit zo ver afgelegen gebied aan Vrouw Felicitas de Traynel, weduwe van Godfried van Perwez, Heer van Grimbergen. De Heren van Grimbergen hadden reeds de voogdij over Puurs verworven tijdens het Cornelimunsterbezit. Twee jaar later verkoopt deze edelvrouw het gebied aan de abdij van Sint-Bernaerts te Hemiksem. De dorpen Ruisbroek en Willebroek zijn er niet meer bij, ze blijven in het bezit van Grimbergen en later van hun opvolgers de Heren van Rumst. Ze wisten wel waarom !

In die dorpen liep de antieke weg Asse-Utrecht met overgang over de Rupel aan het Hellegatveer. Het was de verbinding vanuit het land van Grimbergen naar hun andere gebieden Rumst en Kontich. Deze sleutelpositie, nl. bezetten en controle van de Rupel wilden de heren van Grimbergen niet zomaar kwijtspelen ! Filips II van Vianden, heer van het Land van Rumst, voogd van het domein Puurs en afstammeling uit het huis van Grimbergen verleende de dorpelingen van Ruisbroek in 1294 hun vrijheidskeure. Strafbepalingen moeten we er niet in vinden : het hoger en middel recht tot vonnissen hebben de Heren van Rumst altijd voor zich gehouden. Wel doen zij afstand van hun gronden om ze bijna pro deo te schenken aan onze voorouders.

II. - Tekstoverlevering (vrije omzetting)

« Aan allen die deze brief (letteren) zullen zien of horen voorlezen, wij, Filips II Van Vianden, Heer van Rumst en Sofie van Schoores, Vrouwe van Rumst en mijn wettige echtgenote, wij ontbieden U en groeten U allen.

In kennis van de waarheid, maken wij heden bekend, en verkondigen wij langs deze brief, dat wij uit vrije wil hebben verkocht, voor een som van penningen, die ons wettelijk is vergolden, volgend vrij gebied aan onze lieden van Ruisbroek, te zeggen : zij die er gezeten zijn, er woonachtig zijn, of later zullen wonen binnen het dorp Ruisbroek, binnen deze stede ; volgend begrensd gebied : « Vanaf de brug die men heet de Molenbrug en op de Zielbeek gelegen is (nu de Stenen Brug einde Hoogstraat) tot aan een afsluiting (veken) gelegen bij Goosens Willemszoon op de Eikevliet (nu de Vliet). Van die afsluiting tot aan de helling van voornoemde Vliet en alzo verder de loop der Vliet volgend tot aan de monding in de Rupel. Verder de Rupel volgend tot aan de sluis waar de Zielbeek uitmondt en tenslotte de loop der Zielbeek volgend tot aan hogergenoemde brug. »

Al de weiden, velden, beemden en aanvloeiingen (ettingen) ook alle wilde en vage gronden die in dit gebied gelegen zijn, alsook de bossen, mogen de dorpelingen eeuwig behouden.

Als dank aan ons, Heren van Rumst, zullen ze daarvoor den lof verkondigen en zekere voorwaarden volbrengen. Zij mogen er woonsteden (huizen) zetten en uitkiezen op de gewenste plaatsen, zo dikwijls zij het verlangen en dit zonder enige inmenging voor ons of van onze nakomelingen. Wij zullen dit voorrecht nu en later altijd eerbiedigen. Verder zullen wij de boeten en de straffen blijven heffen en uitvoeren. Aan al de bewoners van dit dorp zullen

Spaar systematisch bij de Kredietbank

Je laat je inkomsten storten op je zichtrekening en je laat regelmatig — bv. iedere maand — een vast bedrag overschrijven op je depositoboekje. Daartoe hoef je slechts één enkele doorlopende opdracht te tekenen.

Systematisch sparen is verstandig sparen. Het is bovendien zo gemakkelijk : het gaat immers vanzelf...

Aarzel niet. Loop eens aan bij een der kantoren van de

Kredietbank

waar je woont, waar je werkt, waar je winkelt.

wij of onze bode belasting mogen opleggen. De toezichter van het dorp (schutter) zal die geldsom naar onze rentmeester ('s heren knape) brengen, dit zonder enige misdaad van ons of van onze nakomelingen. Al degenen die deze overeenkomst (kure) verbreekt, in dien verstande dat wij onze belasting en boeten heffen in hogervermelde plaats, en dit niet zullen doen, zullen er verdreven worden. Aan degenen die er woonachtig zijn en er getrouw zijn, beloven wij dat zij van ons mogen gebruiken, alle benodigdheden en goederen die zij nodig hebben tot verbetering van hun woongebied. En dit vrij woongebied hebben wij hen heden gegeven en wij gunnen het hen van harte. Als belasting vragen wij, dat men ons en onze nakomelingen eeuwigdurend op het Sint-Maartensfeest (11 november) zal geven een penning kleine munt voor elk huis dat er staat of er gebouwd zal worden. Ook zijn de inwoners ons verschuldigd ter landweer op te komen, (soldatendienst volbrengen) telkens als er oproer is. Zij die dit niet zullen doen, zullen gestraft worden met de boete die hierop staat. Volgende inwoners van Ruisbroek hebben deze rechten en plichten met ons medeweten ontvangen : Peter Cassen, Seger Stortebien, Jan Steenvoorde en Jan Boeykens zoon. Omdat wij willen dat deze voorwaarden vast en bestendig blijven, hebben wij deze brief met ons uithangend zegel bezegeld. Hebben ook nog met ons dit stuk mede bezegeld om meer zekerheid te verkrijgen : meier De Boeck, onze drossaard Boudewijn Walhez, de schout Willem van Rumst. In het oorkondschap van de waarheid, hebben wij, mannen en schepenen van Rumst, om wille van onzen Heer Filips van Vianden, mede onze zegels aan deze brief gehangen. In kennis van de waarheid werd deze oorkonde gemaakt en gegeven in het jaar Onzes Heren Jezus Christus toen men schreef MCCLXXX en vier jaren, 's zondags na het Sint-Jansfeest in de weidemaand (24 juni 1294). »

III. - Aanvulling

In 1619 hebben de Ruisbroekse Gemeentenaars een bijvoegsel aan de keure gevoegd dit om betere afbakening van het Ruisbroekse grondgebied vast te leggen. Hier volgt deze tekst :

« Wij hebben gezien dat onze privilege- en gemeentebrief zeer oud en verkleurd is ; dat de oude grenzen (termpten ende paelgenoten) bijna onkenbaar geworden zijn buiten enkel nog de Eikevliet en de oude sluis van de Zielbeek. Daarom weze het ons geoorloofd volgens akkoord in hogergenoemde brief, ons wat klaar-der uit te drukken. Behoren voortaan ook nog bij het Ruisbroeks grondgebied : de gemeentemoeren, de grond van de elf bunders die in Pullaar gelegen is tussen de moeren van het klooster Sint-Bernaerts (het Moer) en ten westen

aan de Gemeentestraat komende van de Bochelt (thans de woonwijk van het Moer) en ten noorden aan het erf van Hans Hulsbos-Goossens. Verder ook nog al de gemene erven en landerijen langs hetzelfde moer liggend tot aan Mesdonck's bos ten zuiden. Verder langsheen de Zielbeek, Creweg en Pullaar, met al de wieden die binnen de dijk gelegen zijn en daarin ook de velden, aanvloeiingen, weiden en bossen. Op al die nieuwe gronden en langs de straten zal men mogen bomen planten met als last daarvoor de cijns van vier kapoenen (gesneden hanen) 's jaars. Deze cijns dient men te betalen op de geboden cijnsdag aan de Gemeentenaren van Ruisbroek en die is bestemd voor onze grondleggers, de Heer en Vrouwe Van Vianden of voor hun nakomelingen. Deze vernieuwing van rechten van de oude privilegebrief is vanaf heden in voege. Wij verwerven voortaan ook het recht bewapend (metten helme) te vonnissen volgens de rechten hiervoor geldig in het land van Rumst. Tenslotte hebben wij ook het recht in gans het dorp een grondcijns van vier kapoenen 's jaars te heffen ten voordele van onze Heren van Rumst of hun nakomelingen op elk erf of huis dat er in gelegen is. Wie dit niet zullen doen, zullen wij straffen met de daartoe voorziene boeten. In kennis van de waarheid en in naam van de gemeente Ruisbroek hebben wij, Guilliam Drossaert, meier, Jan Huyghelen, Gillis van der Vliet, Jan Hulsbosch, schepenen en Jan de Hollander, gezworen medezitter, onze zegels gehangen in 't jaar onzes Heren toen men schreef 1619, achttien dagen in de maand maart. »

IV. - Nawoord

De gemeente Ruisbroek was tot vóór 1619 maar de helft van wat ze nu is ! De begrenzing was toen als volgt : De Vliet ten westen, de Rupel ten noorden, de Zielbeek ten oosten en ten zuiden van aan de Stenen Brug ; de ganse Hoogstraat Statiestraat, Molenstraat, en de Kouterweg tot aan de Vliet. Gans Pullaar hoorde toen aan Puurs. Hoe die afstand van zoveel Puurs gebied tot stand is gekomen rond 1619 dient nog uitgemaakt te worden.

De St.-Sebastiaansgilde van Ruisbroek

Deze schuttersgilde droeg de naam « Broederschap ofte gilde van den edelen Handboghe onder de titel van den heylighen Ridder Sint-Sebastiaen ». De gilde bestond reeds in de 17de eeuw, zoals blijkt uit het reglement dat voor die gilde is gemaakt en goedgekeurd op 11 december 1679. In dat jaar was de edele Heer Johan Helman, baron van Willebroek, Heer van de Heerlijkheid van Ruisbroek, hoofdman van de gilde. De eerste lijst der ingeschreven leden dateert van 1701 met o.a. Siebens, De Raeymaecker, Verbruggen, Apers, De Pauw, Peeters, Segers... allemaal familienamen die we heden nog te Ruisbroek vinden. De eerst vermelde koning was Guillaume Siebens. Het reglement, ledenlijst en boekhouding berust nog op het gemeentehuis, ingebonden in een lijvig zwaarlederboek, getiteld « Handboek van de Broederschap van den edelen Handboghe van Sint-Sebastiaen te Ruysbroek — anno 1679 — ». Het titelblad is mooi versierd en geschreven door meester Floris Apers. De eerste pagina geeft ons deze stichtingstekst : « Wij Coninck, hoofdman, dekens ende houders van de gulde van den edelen handboghe opgericht ter eere van Sinte-Sebastiaen binnen de prochie ende heerlyckheydt van Ruysbroeck op de Riviere de Rupele ; Aen ons Coninck, overdeken vergt de weth, hoofdman overdadens vergt de schutters, dekens ende houders der gulde van Sint-Anthonis ende Sint-Sebastiaen, genoempt den edelen handboghe binnen de stadt van Brussel, hadden ver-toont ende te kennen gegheven dat sy altyd in het regeren des voorsegden gulde, hen hadden gereguleert naer sekere statuten ende ordonnanties, hen voor desen gegunt ende verleent bij ons, Coninck, dekens ende houders van den handboghe gulde binnen Brussel voorschreven.

Ende aenghesien deselve statuten ende ordonnantiën door de gepasseerde troubelen

**DUVEL MOORTGAT
VERDUVELD GOED**

van oorloghe, waeren verlooren gegaen, boven dat de selve midts henne oudtheydt in de teghenwoordighe gesteltenisse van tijd seer qualyck consten onderhouden worden, vergt redenen dat de penen ende amenden (1) daerinne begrepen waeren van soo cleyne aensien dat die d'executie niet weerdich en waeren, waer door de voorsegden gulde in hare oude ende lof gelijcke regering seer was gekrenckt, ende geschapen was te niet te gaen, tot groot verdriet ende misnoeghen van de verthoonden, die daeromme seer ernstelyck baden, dat wij, Coninck voorgenoemt, hen daer inne souden gelieven te versien, niet alleene bij vernieuwinghe, vermeerderinghe, veranderinghe ende rorrigeringhe der voorgaende statuten ende ordonnantiën, maer ook met vermeerderinghe van de penen ende amenden daer bij gestatueert waeromme so ist dat wy, Coninck overdeken, vergt dewelk hoofdman, overdeken vergt de schutters, dekens ende houders voorgenoemt, geneghen wesende ter bede van de verthoonden, hebben aen de selve in de naem ende ten behoeve der voorschreve gulde der prochie ende heerlyckheydt van Ruysbroeck geconsenteert, geaprobeert, geconfirmeert, van nieuws verleent ende gegunt. Wij consenteren, approberen, confirmeren, verlenen ende gunnen hen van nieuws midts desen, de puncten ende articulen hiernaevolgende, om by de broeders,

schutters ende liefhebbers van den voorsegghden handboghe gulde tot Ruysbroeck t' saemen ende elck van hen intbesonder van nu voortaan ende ten eeuwighen daghe te onderhouden ende gevolght te worden... »

Volgen dan de meer dan twintig te onderhouden artikelen uit het zeer strenge reglement.

De Sebastiaensgilde bestond uit een hoofdman, een koning of keizer, dekens, cornet (2), alphenis (3), tamboers (4), en de confrères of gildebreeders. De hoofdman was de beschermer der gilde, meestal gekozen uit een voorname familie; hier de barons van Willebroek. De Koning werd jaarlijks benoemd. Deze eer kwam toe aan de schutter die de koningsgaai het eerst had afgeschoten. Die koningsschieting had steeds plaats op de tweede Sinksendag. Volgens het reglement « was de Coninck schuldich. sijnen tijt gedurende, de brocke (breuk) (5) eerlyck te draegen ende hem benefens der hoofdman dekens ende gesworenen, te laeten vinden in alle feesten, processien en vereeninghen soo binnen als buyten 't dorp, die men gewoon is, of het namaels geraetsaem sal vinden, te doen.

Had de koning drie jaar achtereen de koningsvogel afgeschoten, dan werd hij keizer benoemd « ende sal van des gulde 's wege genieten ene vereeringhe van vier en twintig guldens in geldt ofwelle drij silveren vogels de voornoemde somme weerdich synde, ende sal geen voorrechte totte broche mogen pretenderen, behalve dat hij op alle guldemaeltijden sal gelachvrije sijn. »

Om opgenomen te worden, moest men behoren tot de Rooms Katholieke godsdienst, moest men een eerbaar en « goedgehumeurd » man zijn de hertogen van Brabant getrouw zijn en zich steeds gedragen volgens de voorschriften van het reglement. De bijdrage bedroeg 12 stuivers per jaar. De koningsschieting op 2de Sinksendag was verplichtend voor ieder lid. Die dag moesten de gildebreeders de H. Mis bijwonen, waarna men stoetsgewijs vertrok naar de schietplaats; eerst de drapeaudrager, dan de trommelars en de klaroenblazer, dan de confrères. Allen droegen ze de gespannen boog en pijlen. Wie te laat kwam, betaalde 10 stuivers boet en moest nog de helft van 't gelag (feestmaal) betalen. Wie koning werd, moest de zilveren breuk drie dagen om de hals dragen in 't dorp en daarna die breuk weer teruggeven aan de hoofdman, die ze bijhield. Indien ze te laat toekwam betaalde men 24 stuivers boet. De koning mocht op alle schuttersfeesten zich naast de hoofdman en dekens bevinden. Zowel voor de koning als voor de gildebreeders kostte het 10 stuivers boet wanneer hij niet verscheen op feestelijkheden of processien, waarop hij uitgenodigd was.

Gestratificeerde KRASVRIJE
AANBOUWKEUKENS

3.100 fr. de lopende meter
nu in het bereik van **IEDEREEN**
dank zij de lage prijzen
en toch beste kwaliteit bij

WILLY OLBRECHTS

J. HAMMENECKERSTRAAT 44
KAPELLE-OP-DEN-BOS — TEL. (015) 71 13 51

Alles wordt op maat gemaakt volgens uw beschikbare plaats en al onze meubelen zijn van binnen en buiten met gestratificeerde platen van eerste keus.

Om de onkosten van de koningsschiëting te dekken moest men jaarlijks nog 6 stuivers betalen. Op de feestdag van Sint-Sebastiaan, in volle winter, nl. op 20 januari, was er mis voor de overleden gildebreeders. Wie er op afwezig was betaalde 16 stuivers boët. Wie bij feesten te diep in het glas gekeken had: 10 stuivers boët. De koning, hoofdman en dekens kregen dubbele boët!

De koningsschiëting gebeurde bij naamafroëping. Was de koningsvogel afgeschoten, dan staakte men de schiëting en stapten alle leden in stoët naar de kerk. Vóór de koning stapte een « in 't wit gekleëd maagdeken » dat op een kusentje de vogel droeg. Onder klokkengelui stapten ze de kerk binnen, onder luid tromgeroffel van de twee tamboers. De geestelijkheid wachtte hen op aan de wijd open kerkdeur, waar het Te Deum plechtig werd ingezet. Daarna togen ze allen naar het lokaal voor het teerfeest. Dat er toch duchtig gedronken werd, bewijzen de rekeningen: Op 4 dagen — (2 met Sinksen en 2 met Sint-Sebastiaan) — dronken de gildebroers 9 tonnen bier leeg. En nu eens rekenen: per ton van 150 l bier maakt 1.350 l bier voor ongeveer 50 leden.

Dat maakt dan voor elk lid ongeveer 7 l per dag! Hoeveel zullen dan wel de boët moeten hebben betalen?

Het lederen boek met ledenlijst vertoont een gaping. Een viertal bladen over de periode rond 1796 zijn er uitgescheurd. Dat is de periode van de Boerenkrijg. Hoogst waarschijnlijk heeft men die bladen verwijderd omdat ze de namen bevatten van heel wat jongelui die door de Franse Sansculotten werden opgezocht om soldaat te worden voor het Franse leger. De gilde bezat te Ruisbroek ook een stuk land dat jaarlijks 28 gulden cijs opbracht. In het jaar 1796, jaar der Franse republiek, is de gilde afgeschafft, lijk alles dat tot het « oude regime » behoorde. De datum van heropricting is niet meer te achterhalen. Toch werd ze heringericht na 1830 en heeft ze voortbestaan tot aan de eerste wereldoorlog.

Jaarlijks was er toen nog een optocht met « le vieux de la vielle » (6) jaarmis, koningsschiëting enz. Na 1918 is dit alles definitief teloor gegaan lijk blijkt uit volgend nagelaten verslagje van juffrouw Van Zaelen, eertijds gemeentebediende te Ruisbroek: « De wip heb ik nog goed weten staan op den hof van de herberg « De Pluim » rechtover den kerktoren. Ik heb ook meermaals de koning der gilde, de blauwe klak op het hoofd, de breuk om den hals, een kroontje op de klak, voorafgegaan door een maagdeken in 't wit dat den vogel droeg, in processie de kerk zien binnengaan. Maar mijn blijvende herinnering is wel den datum van 20 januari 1914 toen de vier of vijf nog overblijvende leden der gilde ter kerke togen voor de jaarmis waarop ze zelf recht hadden. 't Was toen gewoonlijk hard gevoren en hun holle stappen weerklonken op de harde kasseien.

De koning mocht zijn klak, met kroon er op, in de kerk ophouden. Het schilderachtigste was de tamboer-majoor, die draaide en keerde en met zijn hellebaard (7) op de stenen bonkte. De laatste die ik kende was een grote sterke kerel, Heintje Borghijs genaamd. De twee andere tamboers lieten hun grote koperen trommen roffelen tot de mis in de kerk begon. Die mis was het einde der gilde... om te teren waren er te weinig leden en toen kwam immers de wrede oorlog van 14-18... »

Wat er heden nog overblijft van de Sint-Sebastiaansgilde, buiten het kostbaar lederen boek, is een prachtig eikenhouten beeld van Sint-Sebastianus. Het bevindt zich achteraan in de kerk en werd eertijds geschonken door de gildehoofdman ter gelegenheid van de inwijding der O.L. Vrouwkerk in 1786.

Jan Peeters.

Verklaringen:

- (1) penen en amenden = lidgeld en boeten.
- (2) cornet = klaroenblazer.
- (3) alphenis = vaandeldrager.
- (4) tamboer = trommelaar.
- (5) breuk = eremetaal: zilveren platen aan ketting die men rond de hals droeg.
- (6) la vielle = houten snaarinstrument dat met een draaier werkte; draailier.
- (7) hellebaard = lange spies met bovenaan een bijl en lanspunt.

DUVEL MOORTGAT

VERDUVELD GOED

De Molen op het Eikerveld

In onze schooltijd hebben we geleerd dat de windmolens van Oosterse afkomst zijn. Ze zouden door de Kruisvaarders in de middeleeuwen naar hier gebracht zijn. En dat lijkt wel zo te zijn, want we vinden in onze dorpsgeschiedenissen de opkomst der houten windmolens in de 12de-13de eeuw algemeen ontstaan.

De molen van Ruisbroek op het Eikerveld gelegen (nu de Molenstraat) is zeer oud van oorsprong. Het was van oudsher een ban- of dwangmolen. Dit is een molen waar elkeen uit de heerlijkheid, op straf van boete, verplicht werd zijn graan te laten malen. Deze molen hoorde toe aan de Heer die er zijn cijnsrecht (belastingen) op uitvoefende. Het Eikerveld behoorde vroeger altijd tot Puurs en de Molenstraat lag juist op de grens met Ruisbroek. De molen hoorde toe aan Filips van Vianden, Heer van het Land van Rumst, waarbij ook Ruisbroek hoorde en werd in 1311 verkocht aan de abdijs Sint-Bernaerts te Hemiksem die toen reeds heer en meester was van het domein Puurs.

Op die molen stonden volgende lasten: 1 pot wijn aan de kerk van Puurs en een cijns van

1½ denier Leuvense munt aan de abt van Grimbergen.

Heel het oude regime door (tot 1794) was het windrecht een koninklijk recht of regalig, in Brabant alleen in handen van de Hertogen. De regalia van de wind was slechts in leenverband verworven. In de nabijheid van de molen vinden we te Ruisbroek het « Schoofland » nu de Eikerlandstraat. Schoofvelden duiden steeds op een zeer oude oorsprong! Op die akkers moest men, behalve de gewone tienden, ook nog de zesde schoof opbrengen van de graanoogst. Deze cijns diende tot onderhoud van de molen. De toegang tot de molen was met een « veken » of slagboom afgezet. In 1316 is er reeds sprake van dit veken dat toegang gaf tot het Eikerveld. En uit een akte van 1669 (landboek van Judocus Bal) vernemen we: « een gemet landt op 't Eyckerveldt geleghen aan dat paeycken daer 't veken aen hanght... » wat wijst op de toen nog bestaande afsluiting. Verder staat er nog vermeld: « anno 1669: wij hebben onder Ruisbroek geheel het dorp door den windt, maar geen molen. Die staet op Puerse grond, maer den dwanck is hedendaegs ook in « viridi observantia » (dit is, in strenge toepassing) ende soo iemandt bevonden wordt elders ter molen te gaen, hij sal daarover gestraft worden... » Wat er op wijst dat de monniken der abdijs Sint-Bernaerts te Hemiksem streng toezicht uitvoefenden op hun banmolen alhier. Op de Rijnweg (Dendermondsesteenweg) stond er een tweede dwangmolen met ernaast een « haereschure » of tiendenschuur. Dat was de molen voor Willebroek, eveneens in handen der abdijs Sint-Bernaerts.

De molen van Ruisbroek is verschillende keren vernield geweest. Rond 1545 moet hij door blikseminslag zwaar geteisterd geweest zijn en tijdens de Boerenkrijg 1797 zouden de Fransen er ook 't vuur aangestoken hebben, zonder te veel schade. Op de kadastrakaart van Sauvagarde door Everaert in 1792 opgemaakt, zien we rond de molen een 15-tal woningen en de maalder die 't molenhuis bewoonde was Peter Breys. In 1834 schrijft Ph. Vander Maelen in zijn « Dictionnaire géographique de la province d'Anvers »: Ruisbroek a un moulin à vent pour l'orge et sarrasin (gerst en boekwijn).

Tijdens de oorlog 1914-1918 werd door de Duitsers onder de molen een betonnen bunker gebouwd. Daarin hadden ze een telefooncen-

FOTO-CINE

Peter RYPENS

BLAASVELDSTRAAT 43
TISSELT

TEL. (031) 86 87 42

ALLES VOOR
DE FOTOGRAFIE

BOEK- en PAPIERHANDEL
FONOPLATEN

trale ondergebracht en de molen zelf diende als waarnemingspost. De staf van de Duitsers verbleef er geruime tijd en schildwachten geplaatst aan het Eikerveld, de Molenstraat en Hauchecornestraat controleerden elke passant.

In 1906 kocht Florent Hermans de molen van Victor Verhaevert. Deze had toen geen kinderen — dus geen opvolgers — en verhuisde naar Wintam.

Na de wereldoorlog werd de molen terug hersteld en werkte hij nog tot rond 1930. In 1935 werd de molen vernield en ontmanteld. Het was de Ruisbroekse vrachtvoerder Alfons Van Campenhout die met een koppel paarden de houten molen omvertrok. Het nog bruikbare hout diende voor de opbouw van de Sint-Caroluskerk te Ruisbroek die in 1937 door E.H. Vincent D'Heu, gebouwd werd.

Op de plaats waar de molen stond werd dit jaar een woning gebouwd. Het molenhuis zelf bestaat nog, maar is gans verbouwd.

Tenslotte nog een woordje uitleg over het middeleeuws muntsysteem. Karel De Grote voerde het zilveren metaalgeld in met het pond als hoofdeenheid. Dit pond was een gewicht zilver van 368 gram. Eén pond was gelijk aan 20 solidi of schellingen en 1 solidus aan 12 deniers of penningen. Eén pond was dus gelijk aan 20 x 12 of 240 deniers. Het pond en de solidus waren echter uitsluitend rekenmunten. De enige werkelijke gangbare munten waren de denier of penning, de halve denier en de vierling (vierde denier). Dit stelsel heeft in West-Europa stand gehouden tot in 1793, toen het door de Franse Revolutionairen door het nieuwe decimaal stelsel werd vervangen. Het muntslaan was een koninklijk recht (bannum) en Karel De Grote bepaalde ook dat men alleen in de koninklijke « paltsen » (paleizen) tot het muntslaan in zilver (verzilveren) mocht overgaan. Heel wat Vlaamse steden verwierven later een eigen muntwerkplaats. Lodewijk de Vrome, opvolger van Karel de Grote, schonk het muntrecht aan sommige abdijen en aan landelijke vorsten, wat een grote muntverwarring meebracht.

De Sinte-Katharina-verering

De eredienst van de Heilige Katharina van Alexandrië, maagd en martelares moet zeer oud zijn in Ruisbroek. Dit blijkt uit brieven, in 1705 vergund door Z.H. Paus Clemens XI waardoor hij een volle aflaat verleent « te verdienen in de aloude vermaerde capelle van de H. Catharina binnen de parochie van Ruysbroeck op 't Scheldt ».

De oorsprong van die eredienst is moeilijk te achterhalen al mag men aannemen dat het de geestelijken van de abdij van Grimbergen geweest zijn die hier die godsvrucht verspreid hebben. Meer dan 5 eeuwen (van 1330 tot 1813) heeft deze Norbertijnerabdij de parochie van Ruisbroek geestelijk bestuurd door ze pastoors te bezorgen.

In de maand mei 1231 gaf Arnold, Heer van Grimbergen een charter vanuit zijn kasteel te Ruisbroek betreffende een stichting van een « kapellarij » in de parochie van Ruisbroek. Dit is een fondatie in geld of goederen tot het doen lezen van zielemissen voor de begunstigde in een bepaalde kapel. Een bloedverwant, Geeraard III van Grimbergen vergrootte de fondatie « ten profijte van de religieuzen van Grimbergen ». En in 1280 bevestigde Maria van Vlaanderen de toekenning van deze gunst (beneficij) aan die abdij.

Heeft die fondatie bestaan in de parochiekerk, of was er toen al sprake van een kapel van de H. Katharina ? Pastoor Van der Schueren (†1695) schrijft hierover : « Wat raekt ons de obligatie (verplichting) van die fondatiemissen nog, quo ad locum (welke op die plaats nu soo stricktelyck niet verobligeert te sijn, vermits een groot deel der goederen van de aloude capellarie, gelaeten ofte gefondeert op de thienden van Hingene ende Haesdonck, verdonckert is ende niet meer betaelt wordt ».

DUVEL MOORTGAT VERDUVELD GOED

Traiteur Guy

gastronomie naar maat
voor elke gelegenheid :
feesten — recepties — diners

Specialiteit van barbeque

voor kleine of grote gezelschappen
steeds dezelfde hoge kwaliteit
dezelfde voorname service
100 % tevredenheid — logische prijs

BESTELLINGEN - INLICHTINGEN - BESTEK

Traiteur Guy

MOLENSTRAAT 81 KAPELLE-OP-DEN-BOS
TEL. (015) 71 19 77

Diploma hotelschool
Feestzaal ter beschikking

Wiel's...Wielemans
Kwaliteitstraditie sinds 1862

Waarmee de pastoor zijn beklag doet, daar er geen inkomsten meer komen van die stichting... en dat die missen niet meer op die plaats (de kapel?) moeten opgedragen worden. In een ander nagelaten geschrift vermeldt pastoor Ringler (1780) wat volgt: «...item is de curé (pastoor) belast met twee missen, wekelijks te lezen in de aloude capelle van Sinte-Catharina, geïncorporeert (afhankelijk) aan de curé van Ruysbroeck. Van deze twee missen leest de heer onderpastoor wekelijks een mis in die capelle, waarvoor hij van de pastoor jaarlijks trekt 25 gulden courant, a rato van 10 stuivers « per misse ». En tot last van de abdij van Grimbergen moet er wekelijks nog een mis gelezen worden; de fondatiemis der nobele Heren van Grimbergen; te weten op alle woensdagen en vrijdagen... » Die stichtingsmissen zijn te niet gegaan door het aanslagen van al de pastoors-goederen tijdens de Franse revolutie.

Het blijkt dus wel duidelijk dat er, buiten de parochiekerk te Ruisbroek van oudsher een kapel bestaan heeft. In de 17de eeuw ontving de pastoor van Ruisbroek 200 florijnen op voorwaarde een vroegmis te lezen. Op zon- en feestdagen in de kapel van Sinte-Katharina. Deze kapel bevindt zich in de Hoogstraat, tamelijk ver van de dorpskerk verwijderd. De kapel is groot en ruim: 21 m op 7 m. Ze bestaat uit een hoofdgedeelte in renaissance stijl.

Op het schaliëndak staat een sierlijk torentje, in naald uitlopend, rustend op houten modiglions met hangbogen versierd. De inkomdeur in Toskaanse stijl droeg eertijds boven het fronton volgend jaarschrift: « Heilige Catharina, bidt voor alle weldoeners, van deze, uwe kapelle. » Het jaartal 1884 dat er in zit, is dat van de herstelling in dat jaar. Binnenin is de kapel zeer kaal. Het houten barokke altaartje was versierd met een mooi 17de eeuws houten beeld van de H. Katharina. In april 1974 werd dit beeld echter geroofd samen met een ander beeld van weinig kunstwaarde. Het Katharinabeeld was afkomstig van de abdij Grimbergen, was zeer mooi en had veel kunstwaarde. Het marmeren schrijn met relikwie is rond 1950 verdwenen en de twee 17de eeuwse koperen kandelaars, samen met de kruisweg verdwenen rond 1958. Feit is dat de kapel, de laatste decenia erg verwaarloosd werd en vaak maanden openstond hoewel er geen mis meer gelezen werd, buiten het oktaaf van de H. Katharina. Een zestigtal oude kerkstoelen vullen nu nog het schip. Het geheel geeft een kille en kale indruk aan de bezoeker.

Hoe is Ruisbroek nu aan de relikwie van de H. Katharina gekomen? E.H. Martinus Van den Bemden, kannunik-norbertijn van de abdij Grimbergen en pastoor te Ruisbroek, verhaalt in zijn memorieboek dat hij in de maand maart 1705

een merkwaardig deel der beenderen van Sinte-Katharina bekomen heeft. Deze relikwie was afkomstig van het klooster Berlaymont te Brussel, die ze op haar beurt gekregen had van de kathedraal van Rouan in Frankrijk aan wie Richard, hertog van Normandië ze in de Middeleeuwen geschonken had. Z. Exel. Mgr. Humbertus a Praecipiano, Aartsbisschop van Mechelen, heeft deze relikwie op 3 maart 1705 erkend en goedgekeurd en Z. Exel. Mgr. Goossens, eveneens Aartsbisschop van Mechelen, heeft deze nogmaals erkend en goedgekeurd op 28 januari 1890. Pastoor Van den Bemden geeft ook een beschrijving van de plechtige installatie der relikwie.

« Den 25 november 1705 — op het feest zelve van Sinte-Catharina — hebben wij de relieken ingehaald te Ruysbroek. Om 9 uur hebben wij de reliek processiegewijs gedragen naar de kapelle in de Hoogstraat, dewelke zeer fraai versierd was. De Sint-Sebastiaansgilde toog voorop in de stoet. Maagdekens in 't wit wuifden met de palmen. De jongemannen vereerden de processie met diverse « eerschotten » (processieborden) en alles is daar geschied « sonder eenige confussie tot groot contentement van de gemeynthe ». In de kapelle heb ik dan de Hoogmis gedaan en de onderpastoor van Blaasveld deed het sermoen. Daar was een grote toeloop van volk en wij hebben in die kapelle gedurende het oktaaf alle dagen mis gelezen en het volk gezegend met de heilige relikwie... » Nu nog wordt er elk jaar tijdens het oktaaf te 9 uur mis gelezen in de kapel en de relikwie vereerd. Voor de rest van het jaar wordt de Katharinakapel gesloten. De oude dorpskerk was op 23 mei 1604 door Mgr. Mathias Hovius, Aartsbisschop van Mechelen toegewijd aan de H. Katharina, maar Kardinaal de Franckenberg heeft de kerk, na vergroting en vernieuwing later toegewijd aan O.L. Vrouw, omdat er reeds een heiligdom van Katharina te Ruisbroek was.

Rond de Katharinakapel in de Hoogstraat vestigden zich rond de eeuwwisseling een ganse reeks herbergen.

Bejaarde mensen spreken wel van vijftwintig! In het najaar — rond 25 november — kwam men soms van ver, om te beewegen voor genezing van het « Katrienewiel », een huidziekte gekenmerkt door grote rode vlekken. Boeren kwamen om bescherming af te smeken voor het vee en voor het wellukken van de vlasoogst. In die tijd stonden er zelfs kraampjes rond de kapel. De gewone bedevaart of « boet » bestaat er in negen Vaderonzen te bidden, negen dagen lang en in die tijd de kapel te Ruisbroek te bezoeken met bijwonen van een mis en verering der relikwie. De Jaarmarkt, die gehouden wordt op maandag na Sinte-Katharina — (nu op de zaterdag) — is ontstaan uit de Katharina-verering. Ze werd gesticht in 1829 door burge-meester-notaris P.J. De Pauw. Dat er vroeger nogal eens tussen pot en pint ruzie gemaakt werd tijdens die kermisdagen, en er zelfs gevochten werd, blijkt wel uit deze spotrijmpjes : « Die van Sauvegaar, ze deugen niet, ze bersten van een leugen niet » of nog : « Die van Skobbe-gaar smijten met klotten naar 't haar en die wegen verdoemelijk zwaar ! » Dit laatste afkomstig uit Willebroek.

Toen in 1939 Ruisbroek een nieuwe parochie kreeg, nl. de Sint-Carolusparochie, ten zuiden van de spoorweg Antwerpen-Dendermonde, bleef de Katharinakapel, gelegen in de nieuwe parochie, toch nog in handen van de O.L. Vrouwparochie wat tot op heden nog zo is. Wie nu de H. Katharina was, vernemen we uit een merkwaardig brochuurtje : « Korte beschrijving van de Heilige Catharina, vereerd te Ruisbroek aan den Rupel » in 1894 uitgegeven en geschreven door koster Edward Van Geysghem.

Hoe straffer doorspekt met mirakelen, hoe meer het insloeg bij de eenvoudige mensen. Dat onze voorouders een loopje genomen hebben met de waarheid omtrent heiligenlevens zul je alvast zelf wel vaststellen.

« De H. Katharina kwam ter wereld te Alexandrië in Egypte en was van koninklijke bloede. Reeds vroeg belandde zij te Rome. Zij was wel-

DUVEL MOORTGAT
VERDUVELD GOED

Pasteitjes en vlaaien vindt U overal,
maar wil U eens iets fijn,
dan moet het van het modernste bakkertje zijn.

Als U er éénmaal hebt van genoten,
zult U beslist nergens meer kopen.
Proef en vergelijk de moderne kwaliteit
en U zegt onvermijdelijk :

Oh, hoe heerlijk fijn,
dat kan niet anders dan van Freddie zijn !

BROOD- en BANKETBAKKERIJ

F. MOEREMANS-MOONS

DORPSTRAAT 47 - BLAASVELD
Tel. (031) 86 73 18

Aan huis bestelling

gemaakt van lichaam, buitengewoon schoon daarbij begaafd met een scherp verstand en heldere geest. Toen de jonge maagd achttien jaar oud was verscheen haar op zekere nacht de H. Maagd met het kindje Jezus op de arm. Maria bood haar het Kindje aan, maar Jezus keerde het hoofd af en zei : Deze maagd is geenszins schoon in mijn ogen, want zij is niet gewassen door de wateren des doopsels. Kort daarop besloot Katharina christen te worden. Ze liet zich onderrichten en dopen. En zie, weerom verschijnt Jezus haar op de arm van Maria. In plaats van Katharina te verstoten steekt Hij haar een ring aan de vinger opdat zij zijn bruid zou worden. En wonderlijk : na die verschijning had Katharina de ring aan haar vinger.

Op zekere dag gebod de wrede Romeinse keizer Maximinus, die regeerde van 305 tot 312, aan zijn volk offeranden aan de heidense afgoden op te dragen. Onder dwang kwam het volk dit doen, maar Katharina gaat zonder vrees tot bij de troon van de keizer en verwijt hem open-

lijk zijn afgoderij. Deze was eerst verbaasd over zoveel durf, maar liet ze daarna opsluiten. Hij riep 50 geleerde mannen van zijn rijk bijeen om Katharina te overreden. Maar toen zij hun zeg hadden gedaan, begon Katharina, vervuld van den H. Geest, zelf te spreken. Ze sprak zo overtuigend dat zij de wijzen zelf bekeerde tot Jezus. In woede ontstoken gebod de keizer deze 50 geleerden levend te laten verbranden. Zo ontvingen zij allen den Martelares kroon. Toen begon Maximinus zelf door beloften en vleierij haar tot den afgodsdienst te overhalen... tevergeefs echter !

Hij liet de mooie maagd twee uur geselen met ossepezen en ze daarna opsluiten in een donkere kerker. De keizerin Serena kwam haar daar, met ruim gevolg, opzoeken, vooral uit nieuwsgierigheid ! En Katharina spreekt zo hemels schoon dat de keizerin met ruim 200 soldaten besloten ook christen te worden.

Toen liet de boze keizer haar twaalf dagen oopsluiten zonder eten of drinken. Maar zie, de Maagd kwam er uit te voorschijn, nog stralender dan ooit en loofde vurig de Heer. Maximinus liet haar dan radbraken op een groot wiel, voorzien van scherpe dolken. (Vandaar het Katharina-wiel.) De beulen hadden nauwelijks de heilige op het tuig gebonden, of een engel deed de koorden los, en het duivelse radertuig brak uiteen, de dolken vlogen weg en doodden menig heidense beul. Vele mensen zijn ontroerd en nemen het ware geloof aan. De keizerin spreekt ten beste en bidt de keizer tot bekering. Ze bekent dat ze ook Jezus' navolginge is : waarvoor de heidense keizer haar onmiddellijk liet onthoofden. Datzelfde doodvonnis zou ook Katharina wachten. De keizer zelf sloeg met een zwaard Katharina's hoofd af... en o wonder ! Geen bloed, maar witte melk vloeide uit het heilig lichaam. Er stijgt een welriekende geur van frisse bloemen naar de hemel. Het lichaam van de heilige werd niet meer door heidenen aangeraakt. Want zie, engelen Gods namen het op en voerden haar mee naar den heiligen berg Sinaï waar zij het begroeven. Dit geschiedden ten jaren 307. »

Tot daar deze legendarische beschrijving. Na het Vatikaans Concilie werden een reeks heiligen, wier bestaan onzeker is door de Romeinse curie van de kalender geschrapt. Zo o.a. Sint-Niklaas, Sint-Kristoffel, Sint-Isidoor. Ook Sinte-Katharina van Alexandrië is er bij. Maar volkse overleveringen en uitingen van devotie mogen zo maar niet verdwijnen en daarom zal Ruisbroek zijn aloude traditie van de Katharinaverering in ere houden, en dat is maar goed ook.

JAN APERS EN DE BOERENKRIJG - 1798

Op 2 maart 1796 werd het kantonbestuur van Willebroek naar Frans model ingericht. In elke gemeente werd een municipaal agent en een adjoint aangeduid. Te Ruisbroek waren dit Jan de Amandel, grondeigenaar en G. De Pauw, notaris. Twee jaar later werd De Pauw afgezet als te reactionair en vervangen door Corneel Addiers, bierhandelaar.

Er werden toen ondraaglijke belastingen opgelegd. Begin december 1796 moesten de priesters de « eed van trouw aan het Franse bewind » afleggen in handen van de kantonkommissaris. Guillaume Scheppers. Pastoor Frans Van der Meerschen 60 jaar oud en onderpastoor Jan Arents, 44 jaar oud, beiden Norbertijnen van Grimbergen, in geestelijke dienst te Ruisbroek, weigerden de eed te Willebroek af te leggen en eind december werd dan ook de O.L. Vrouwekerk gesloten en de deur verzegeld. Tussen 28 december en 10 januari ging commissaris Scheppers al de pastoors van het Willebroekse afzetten en de kerksleutels werden ter bewaring gegeven aan de municipale agent. De klokken werden buiten gebruik gesteld: men sneed de touwen door en nam de wielen er van weg. De

priesters doken onder, het was « de besloten tijd » voor hen. De geestelijkheid van Ruisbroek verbleef een tijdlang in het huis van G. De Pauw, notaris en maire (burgemeester) te Ruisbroek. In de in 1965 afgebroken lemen schuur van Scheltjens, in de Donkstraat gelegen, hadden « stille missen » plaats. Bij de afbraak van die ruime schuur vond men nog voorwerpen uit die tijd. Op 10 juli 1798 verscheen een dekreet waarbij de verbanning naar Cayenne werd uitgevaardigd tegen tien priesters uit het kanton Willebroek, onder hen de twee priesters van Ruisbroek. Van dan af verdwenen ze uit de gemeente, het was er te gevaarlijk! In oktober 1798 werden de twee kerkklokken door de Fransen verbrijzeld, de brokstukken werden maar gedeeltelijk meegenomen. Na de Boerenkrijg werden ze terug hergoten. De grootste klok die 1890 pond woog, kreeg volgend opschrift: « In 't jaar 1798 zijn wij verbrijzeld van malkaar door 't oorlogsgevaar; maar in 't jaar één zijn wij weer vergaart bijeen door 't Ruisbroecks volk alleen » (1801).

Thans zijn ook die klokken verdwenen, ze werden door de Duitsers opgeëist tijdens de

tweede wereldoorlog. Op 12 oktober 1798 brak het oproer los en sloeg al gauw over naar Klein-Brabant. Benedikt Rollier, afkomstig uit Sint-Amands, maar woonachtig te Willebroek in een herenhuis — nu papierfabriek De Naeyer — was de algemene leider (generaal) voor gans Klein-Brabant. Een tiental kapiteins stonden onder zijn gezag, elk met een keurtroep Boerenjongens. Ze kregen wat wapens en soldij, deze werd hier in Engelse ponden uitbetaald. Onder hen was de Ruisbroekse paardenkoopman Peer-Jan Apers zeker de dapperste. Hij was vroeger reeds bevriend met Dikt Rollier. Een compagnie van 150 boerenzonen, meestal afkomstig uit Ruisbroek, Hingene en Wintam stonder onder zijn gezag. Hun eerste opdracht bestond er in de dijken van Rupel en Schelde te bewaken over een afstand van 30 km. In de nacht van 20 op 21 oktober was het te Willebroek erg rumoerig geweest. Een deel jongens van Jan Apers hadden er de vrijheidsboom omgehakt en zochten overal herrie. De nieuwe kommissaris, Spiette, die reeds eerder kommissaris Scheppers zijn plaats had verdrongen, sloeg op de vlucht naar Boom.

Te Boom zelf had er op 26 oktober een botsing plaats tussen de jongens en de Sansculotten. Vrederechter Melchior Quartier, die aldaar boerenleider was, kon het er niet halen en sloeg op de vlucht naar Niel. Die vlucht zou hij met zijn leven betalen !

Nog diezelfde avond werd de man door onze Brigands gevangen genomen, en naar het hoofdkwartier gebracht. Dat was gevestigd te Willebroek in de herberg : « De dubbele arend ». Rollier en Apers spraken het vonnis uit : de dood met de kogel... wegens hoogverraad. Om elf uur 's avonds werd Quartier aan het sas gefusilleerd door Jan Apers.

Op 3 november hielden de Franse bevelhebbers grote krijgsraad te Brussel. Daar werd een plan uitgewerkt om de weerstand in Klein-Brabant te vernietigen. Vanuit Mechelen, Brussel en Dendermonde stuurde opper-generaal Colaud legereenheden met geschut, samen met tienduizend krijgers om « la grande opération » te beginnen. Onze Brigands, nog niet met de helft, besloten de streek tot het uiterste te verdedigen.

Benedikt Rollier voerde het bevel te Willebroek, samen met Jan Apers. Zijn broer Juliaan Rollier moest Sint-Amands en Bornem verdedigen. Op 5 november vertrok vanuit Mechelen een legerkorps. De Boerenjongens hadden aan de Zennebrug te Heffen een sterke draaiboom geplaatst, een soort barreel. Om 4 uur 's morgens naderden de Fransen. Vanuit de kerk werden ze beschoten. Een smid, die bij de brug woonde werd onder doodsbedreigingen gedwon-

gen de brug vrij te maken. Zo naderden de Fransen dan Blaasveld. Vanuit verschillende huizen werden te beschoten. Het huis van een zekere Peertsmans werd door het kanonvuur vernield. De Ruisbroekse kapitein Jan Apers was reeds van 's morgens zeer vroeg in dat huis en kwam er om in den strijd... Aldus Luypaerts van Feffen...

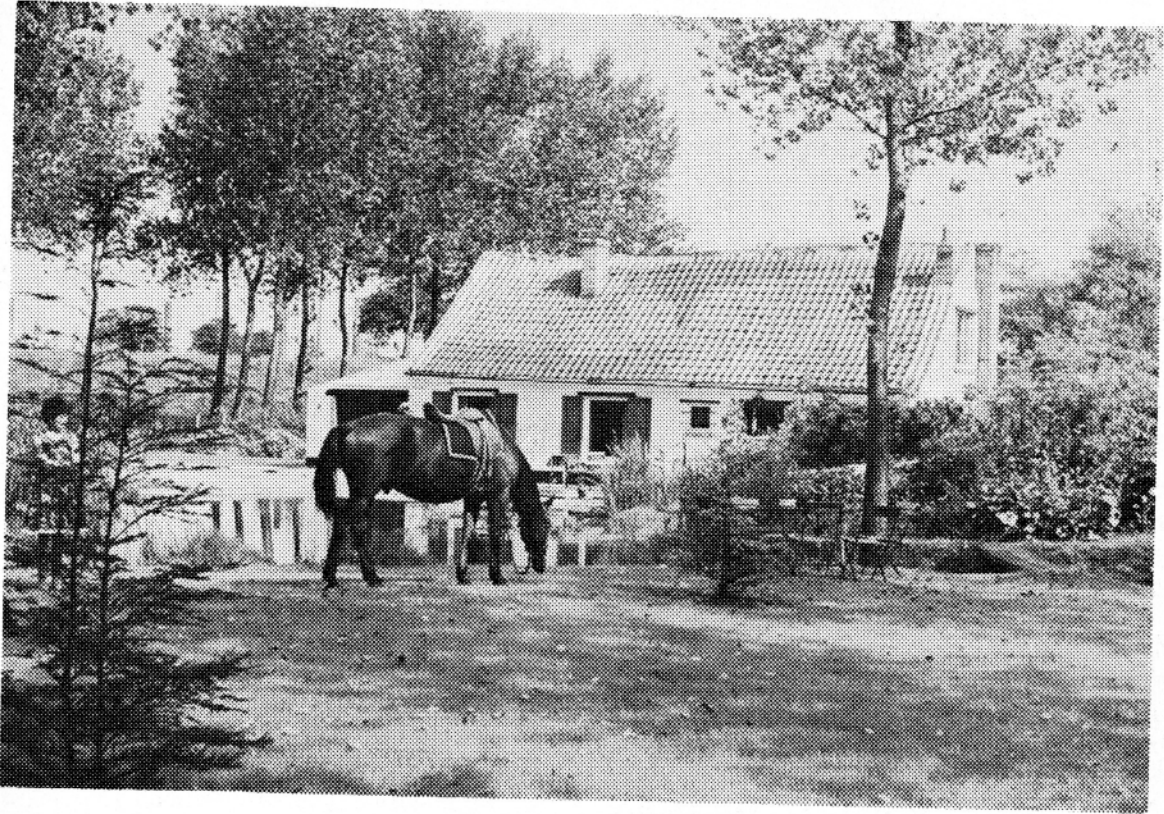
Deze vergissing vinden we terug in verschillende historische werken over de Boerenkrijg ! Zowel de éénstemmige verslagen der Fransen, als de aantekeningen van de pastoor en de agent van Ruisbroek getuigen duidelijk dat Apers de dood vond in Klein-Willebroek. Daarom laten we nu drie verslagen volgen van de Republikeinen :

Het verslag van Striffler, bataljonoverste van de 94e half-brigade uit Vlaanderen (Dendermonde), dat aan Caillot, te Sint-Niklaas verblijvende, op 6 november toekwam, getuigt o.a.

« Te Blaasveld duurde het gevecht van 5 uur tot 8 uur 's morgens. Rond 10 uur werd Groot-Willebroek veroverd na hevige gevechten, vooral aan het Kasteel. Wij volgden de weg naar Klein-Willebroek langs het kanaal. Daar werd de strijd echt woedend. De Brigands waren het wiken echt moe en verschansten zich in de huizen langs beide zijden van het water. Ze beschoten ons hevig en we hadden enige gekwetsten en twee paarden vielen. Aan het sas gekomen, gaf ik order het grote hoekhuis, waaruit het hevigst geschoten werd, in brand te schieten. Uit de vensters van de graanzolder, en uit andere ramen sprongen meer dan 40 brigands naar beneden. Ze kwamen er terecht op onze bajonetpunten. Enkele ontsnapten, de meesten echter vielen. Het was middag als de strijd stilviel. » — (Annales du Cercle Archéologique du Pays de Waes — deel 17 — blz 213 en vlg.).

Generaal Béguinot, die met zijn troepen uit Mechelen kwam geeft volgend verslag : « De 15de Brumaire (5 november) vertrok onze kolom uit Mechelen, we vernielden te Heffen een brigandsnest. Daar vielen een 20-tal doden. Te Blaasveld was er weer oponthoud. Enkele huizen werden in as geleed, de brigands werden er verbrand. In Groot-Willebroek was er hevig geweervuur. Maar te Klein-Willebroek was de weerstand het hevigst. Daar wierpen ze stenen uit de vensters en vuurden ze zonder ophouden op ons. Wij beschoten de huizen met onze kanonnen tot er alles in vuur en vlam stond. Daar kwamen 80 à 100 brigands om het leven. » — (Archives du Minist. de la Guerre — Paris n° 5 — Armée d'Angleterre ; chemise du 20 novembre 1798.)

Het beste verslag vinden we bij kommissaris Spiette van Willebroek, de 8e november gezon-

den aan kommissaris Levêque : « Het was bijzonderlijk de 49e half-brigade van Antwerpen, onder het bevel van kapitein Montnoir die te Klein-Willebroek, na het gloeiend kanonvuur, de brandende huizen bestormde waarin de vurende brigands verschanst zaten. In het hoekhuis aan het sas, huis van de weduwe Verhulst, dat nogal aanzienlijk was, zaten de Jongens in groot getal onder bevel van de kapitein Jan Apers van Ruisbroek. Huis, schuur en stal, met nog een tweede huis dezer eigenares, werden aldaar door de vlammen vernield. Apers en zijn mannen wilden het vuren niet opgeven. Reeds was de kapitein Montnoir met zijn krijgers het huis genaderd, toen Apers, door de vlammen omringd, nog steeds aanlegde. Toen eindelijk het dak in vlammen stond, vroegen er enkelen om genade. De Fransen waren verstomd toen uit de brand een 40-tal opstandelingen naar beneden sprongen, waar ze opgevangen werden op hun bajonetten. 't Was Montnoir zelf die de kapitein der compagnie van Ruisbroek, Jan Apers, uit het venster springend, op het punt van zijn bajonet ontving en hem aldaar doorboorde. Drie uur hadden ze het daar uitgehouden ! In de twee naast elkaar gelegen huizen verloren 50 jongens op dezelfde wijze het leven. » — (Archives prov. d'Anvers. Le Comm. Spiette à levêque.

— le 18e brumaire — n° 265 et 290 — Instruction de l'an 7.)

Striffler schreef verder : « 't Was me onmogelijk Klein-Willebroek in te nemen, daar de brigands zo hardnekkig bleven vuren. Ik was wel gedwongen dit dorp in brand te schieten. »

Na de verovering van Klein-Willebroek rukte Striffler op naar Ruisbroek om zo naar Hingene-Wintam te geraken. Vanuit de eerste huizen in de Hoogstraat worden zijn soldaten opnieuw beschoten. Aanstands wordt geschut opgesteld en een tiental huizen vliegen in brand. De enkele weerstanders slaan op de vlucht. Striffler meldt : « Deze gemeente wordt door ons ingenomen na een aanval die veel lichter was dan de vorige. Vanuit dit dorp zond ik de helft der kolommen naar de Schelde (hij bedoelt de Rupel). De andere kolom verzegelde ik naar Hingene. »

Dat het dorpscentrum van Ruisbroek van brandstichting gespaard bleef is mede te danken aan burgemeester G. De Pauw, die, door zijn goede kennis van de Franse taal, de Fransen wist te overreden, dat er bijna geen dorpsgenoten aan de opstand hadden deelgenomen... terwijl hij maar al te goed wist dat het tegenovergestelde waar was ! De avond van de 5de november ziet de torenwachter van Sint-Rombouts te Mechelen de brand te Willebroek, Klein-Wille-

broek en Ruisbroek hoog oplaaien. 's Anderdaags verlaten de legereenheden de streek. De Franse gendarmen nemen weer dienst en de 10de november wordt te Boom, Willebroek en Ruisbroek weer een vrijheidsboom geplant. Spiette, terug in dienst schrijft: «Ik durf nog niet naar Ruisbroek gaan. De bevolking aldaar heeft het ergst van al aan de opstand deelgenomen. Zonder lijfwachten is het er mij nog te gevaarlijk».

Op 13 juni kregen de opstandige dorpen een zware schadevergoeding te betalen. Het kanton Willebroek moest 6.000 goudfranken betalen: Tisselt 715 fr., Blaasveld 285 fr., Willebroek 1.150 fr. en Ruisbroek kreeg de hoogste boete van al: 1.770 fr. ... dat zegt genoeg! De namen van de 12 gesneuvelde Ruisbroekse brigands staan geschreven in het parochieregister te Ruisbroek. Aldus staan ze opgeschreven: «5^e novembris occubuerunt in Parvo-Willebroeck in revolutione contra Gallos: (op 5 november vielen te Klein-Willebroek in de strijd tegen de Fransen):

1. Thomas Aquinas Van de Vijver, zoon van Jan Baptist en van Anna De Keersmaecker — 33 jaar.
2. Filip Driessens, werkman te Antwerpen — 18 jaar.
3. Augustinus Sleebus, zoon van Melchior en van Isabella Magnus — 20 jaar.
4. Jan Filip Verhulst, zoon van Egidius en van Anna Deschrijver — 20 jaar.
5. Jozef De Pauw — zoon van Frans en van Isabella Geerts — 20 jaar.
6. Cornelis De Pauw — zoon van Adriaan en van Catharina Van Breedam — 23 jaar.
7. Pieter De Jonghe, zoon van Egidius en van Petronella Willems — 20 jaar.
8. Jaak De Pooter, zoon van Jan Baptist en van Elisabeth Cools — 20 jaar.
9. Jan Pieter Apers, zoon van Jan Baptist en van Johanna Van Overloop — 28 jaar — kapitein der Jongens — paardenkoopman, wonende op het gehucht Pullaer.
10. Pieter De Buyser, zoon van Jan Baptist en van Maria Claes — 21 jaar.
11. Pieter Jan Debleser, zoon van Jozef en van Johanna Huyghelen — 23 jaar.
12. Joachim Siebens, zoon van Hendrik en van Johanna Valckaerts, zwaar gekwetst te Klein-Willebroek, stierf te Ruisbroek op 11 november te middernacht aan zijn verwondingen — oud 23 jaar.

In 1801 komt Napoleon aan de macht en worden de kerken weer geopend. Pastoor Van der Meerschen keert terug naar Ruisbroek en is er pastoor tot 1813. Hij was meteen de laatste «witheer» van Grimbergen die pastoor was te Ruisbroek.

Jan Peeters.

Het Willebroekse Brouwerijmuseum

Stationsstraat 3, 2660 Willebroek

is het trefpunt, waar kunstenaars, kunstliefhebbers en heemkundigen elkaar ontmoeten...

Het is, van juni tot september, telkens tijdens het eerste weekend der maand, alsmede tijdens de tentoonstellingen in Galerij DE SCHOUWPIJP van 15 tot 20 uur vrij toegankelijk.

Men kan er bakschieten of aan vogelpik doen. Men kan er kijken, en al kijkend genieten, van al dat netjes geordende brouwerijalaam, dat er door Konservator Louis Schurmans, na jaren speurwerk, zo netjes bij elkaar werd gebracht en zo prinselijk mooi werd geordend. En men kan er, na al dit kijken, een glaasje DD drinken, of een Wielsje van achter de toog. Wanneer kom jij er eens over de drempel?

Naschrift : Het Willebroekse Brouwerijmuseum kreeg in de loop van de nog jonge jaren, vrij veel belangstelling. Zowel vanwege de pers (er verscheen een uitgebreide reportage in ZIE-magazine), als in de radio (met ondermeer reportagewerk van Jan Lambin en een Spelprogramma met Paul van Zummeren). Zowel vanwege de rallyrijders als van toevallig aanwezige ministers (de heer Schoonjans). Allemaal redenen om verder te doen en verder te bouwen.

OFFICIEEL VERDELER

VOLKSWAGEN - AUDI

Steeds de volledige gamma in voorraad

Garage Vissers p v b a

BTW 400.788.657

TOONZAAL GEOPEND TOT 20 UUR

**KONINGIN ASTRIDLAAN 7-9
2659 BREENDONK**

**☎ (03) 86 86 10
86 64 70**

STANDING DOOR KWALITEIT
dat kan alleen

RODAL

P. V. B. A.

Tegelfabriek van Noord-West Brabant

MEISELAAN 52 - NIEUWENRODE - TEL. : (015) 71 13 59 - 71 14 37

met haar 4 afdelingen : — **VLOEREN**
— **SCHOUWEN**
— **CEMENTDALLEN**
— **SILEXDALLEN**

Komt ook op zaterdag- en zondagvoormiddag genieten
van onze gans vernieuwde toonzaal !

Bel Meubel

UW MEUBEL

De best gekende en goedkoopste meubelzaak uit gans de streek
20 % GOEDKOPER

LOUIS BEULLENS-HERMANS
MECHELSEWEG 264
KAPELLE-OP-DEN-BOS (Oostkant)
TEL. (015) 71 14 03

KREDIET

Drie verdiepingen toonzaal — Ingang vrij
Op aanvraag worden de cliënten thuis afgehaald,
zonder verplichtingen tot kopen

KONTANT

UIT SYMPATHIE

Tiny Bell

en haar orkest «SMACK»

FEESTINRICHTER : voor al uw bals en feesten,
alle inlichtingen adres BEL meubel